

Module Motivatietechnieken en groepsproces

Scouting

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Inhoud.....	3
1.2	Doel	3
1.3	Plaats op de kwalificatiekaart	4
2	Achtergrondinformatie	5
2.1	Begeleiden en leidinggeven	5
2.1.1	Contact.....	5
2.1.2	Waarderen	5
2.1.3	Stimuleren.....	6
2.1.4	Vertrouwen geven.....	6
2.1.5	Structuur bieden in ruimte, tijd en activiteiten.....	7
2.1.6	Acceptatie	9
2.1.7	Respect.....	10
2.1.8	Leiderschap	11
2.1.9	Grenzen stellen: belonen, straffen en negeren	12
2.2	Groepsproces	14
2.2.1	Veiligheid voor de kinderen in de groep	15
2.2.2	Sociaal vaardig gedrag	15
2.3	Motiveren tot persoonlijke ontwikkeling.....	16
2.3.1	Diversiteit aan activiteiten	16
2.3.2	Werken met insignes	17
2.3.3	Ondersteun interesse	19
2.3.4	Verantwoordelijkheden geven	19
2.4	Kinderen met gedragsproblemen	19
2.4.1	Achtergronden van probleemgedrag.....	20
2.4.2	Stappenplan: de aanpak van probleemgedrag.....	20
2.4.3	Pesten.....	21
3	Werkvormen.....	24
3.1	Schema 1: het raamwerk van de training.....	24
3.2	Schema 2: het draaiboek	25
3.3	Beschrijving van de onderdelen	26
3.3.1	Werkvorm 1: Leiderschapsstijlen (45 min.)	26
3.3.2	Werkvorm 2: Rollenspelletjes (20 min.).....	27
3.3.3	Werkvorm 3: Probleemgedrag (50 min.)	28
3.3.4	Werkvorm 4: Lieve Lita (30 min.).....	30
3.3.5	Werkvorm 5: Wat zou je doen-spel (30 min.)	30
4	Toets.....	32
4.1	Toetscriteria.....	32
4.2	Uitleg toetsvorm.....	32
4.3	Antwoordmodel/beoordelingsformulier	32

1 Inleiding

'Scouting is een maatschappelijk betrokken jeugd- en jongerenorganisatie, die haar leden met het Scoutingprogramma een plezierige en uitdagende vrijetijdsbesteding biedt. In het Scoutingprogramma wordt in actief samenspel met leeftijdsgenoten, geïnspireerd op het buitenleven, een bijdrage geleverd aan de vorming van de persoonlijkheid. Hierdoor leren scouts met respect voor zichzelf en hun omgeving de eigen grenzen te verkennen en verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf, elkaar en de wereld om hen heen.'

Bovenstaande tekst is de missie van Scouting Nederland. In deze missie komt duidelijk naar voren dat Scouting een bijdrage wil leveren aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Elke leeftijdsgroep kent eigen accenten met betrekking tot de lichamelijke, verstandelijke, sociale en emotionele ontwikkeling, die resulteren in een voorliefde voor bepaalde spelen en activiteiten bij deze leeftijdsgroep. Wanneer leiding gebruik maakt van deze voorliefde, gaat het ontwikkelen spelenderwijs.

Toch kan zoiets geliefds als touwtje springen bij 9- tot 12-jarigen het ene moment helemaal 'in' zijn, en een maand later absoluut 'uit'. Het spreekt vanzelf dat als een kind moe is, het dan even die samenwerking die nodig is bij dat ene teamspel, niet kan opbrengen. Buiten dat zijn er in elke groep kinderen die minder of juist meer kunnen dan het algemene beeld voor die leeftijdsgroep. Ook deze kinderen moeten wel worden uitgedaagd door de spelen en activiteiten die worden aangeboden. Het is van belang dat een leider goed kijkt en luistert naar de kinderen of jongeren uit zijn groep, en met ze praat. Bij het programmeren met jeugdleden is dat laatste zelfs in toenemende mate 'ingebouwd' in de programma's van de opeenvolgende leeftijdsgroepen.

1.1 Inhoud

In deze module gaan we in op hoe leiding kan aansluiten bij de basisbehoeftes van de jeugdleden en zo de jeugdleden kan verleiden zich spelenderwijs te ontwikkelen.

In deze module zal met name worden ingegaan op het observeren, en daarbij vooral op de punten waar je dan op kunt of moet letten. Maar uiteindelijk is alle kennis en inzicht in de spelinteresse van weinig waarde als die niet wordt omgezet in het kiezen van de juiste spelen en activiteiten.

1.2 Doel

Na het doorlopen van deze module:

- ken je de motivatiefactoren;
- ken je het progressiesysteem van je eigen leeftijdsgroep;
- kun je deze in relatie brengen met competentieontwikkeling;
- ondersteunend beoordelen van insignes en relatie tot motivatiefactoren.

1.3 Plaats op de kwalificatiekaart

Module-omschrijving	Speltak	Nr C3 BWS	Nr C3 ER	Competentiekolom 3
Motivatietechnieken en groepsproces	BWS	25		Motivatiefactoren.
		26		Progressiesysteem eigen leeftijdsgroep en relatie met competentieontwikkeling.
		27		Ondersteunend beoordelen van insignes en relatie tot motivatiefactoren (naar verhouding reëel belonen).
	ER		26	Motivatiefactoren.
			27	Progressiesysteem eigen leeftijdsgroep en relatie met competentieontwikkeling.
			28	Ondersteunend beoordelen van insignes en relatie tot motivatiefactoren (naar verhouding reëel belonen).

2 Achtergrondinformatie

2.1 Begeleiden en leidinggeven

Een (bege)leider heeft iedere week weer een flinke verantwoordelijkheid te dragen. Als een (bege)leider met een groep werkt, neemt men een belangrijke taak op de schouders. Het blijkt dat een goede (bege)leider zich flexibel opstelt, leden stimuleert om zich te ontwikkelen, en zichzelf verantwoordelijk stelt voor de groep. Hij is een zegsman, moedigt aan, houdt de structuur in de gaten, maakt conflicten bespreekbaar en neemt beslissingen. Afhankelijk van de situatie waarin mensen met elkaar omgaan, kan er sprake zijn van een vorm van leiden of begeleiden.

Contact met de groep is een voorwaarde om te kunnen spreken van begeleiden. Dat wil zeggen dat de manier waarop leiding wordt gegeven altijd effect heeft op de jeugdleden. Maar ook omgekeerd: de jeugdleden hebben invloed op de manier waarop leiding gegeven wordt. Contact moet worden opgebouwd en onderhouden. Leiding moet zich kunnen inleven in de positie van de ander, moet als het ware in de huid van de ander kunnen kruipen.

2.1.1 Contact

Het kunnen zien, luisteren en aanvoelen wat er bij de jeugdleden omgaat, is één van de belangrijkste voorwaarden voor het vervullen van de begeleidingstaak. Als leiding de kinderen aanvoelt, kan voor hen een goede sfeer (gezelligheid) worden gecreëerd, een band met ze worden opgebouwd en worden kinderen betrokken bij de groep. Daarvoor zal leiding contact moeten leggen met de kinderen, bijvoorbeeld door te praten met kinderen. Tijdens de wekelijkse bijeenkomsten zijn er vele momenten die geschikt zijn om (spontaan) te praten met kinderen: voor en na de opkomsten, tijdens het theedrinken, maar vooral ook tijdens andere onderdelen die zich daar voor lenen (speurtocht, knutselen).

2.1.2 Waarderen

Bij waarderen denken we al snel aan het belonen van een prestatie. Kinderen vinden het vaak leuk om te tonen dat ze sterk, snel of handig zijn. Dat betekent dat er in het programma ruimte moet zijn voor spelen met een competitie-element. Zo ervaren ze hoe het voelt om te winnen of om te verliezen. De leider bepaalt de sfeer waarin dit gebeurt. Want ondanks dat er sprake is van competitie, moet het spelen zelf vooral ook fijn zijn. Er zijn in elke groep kinderen die bij bepaalde spelen altijd de mindere zijn, of die niet zo'n behoefte hebben om zich aan anderen te meten. Ook zij moeten aan bod komen. Het winnen hoeft niet altijd alleen te worden beloond, ook de samenwerking, de inzet, de sportiviteit, behulpzaamheid of de persoonlijke prestatie kunnen worden gewaardeerd. Daarnaast is er ook een groot aanbod van non-competitieve spelen die leiding in het repertoire kan verwerken.

Echter waarderen is meer dan het belonen van een prestatie. Waarderen is ook het geven van aandacht aan het kind. In situatie waarin je leiding geeft wordt dat altijd vanuit een gelijkwaardigheid ten opzichte van de ander gedaan. Dat wil zeggen dat de kinderen serieus worden genomen en leiding openstaat voor hun ideeën en suggesties. Bijvoorbeeld door de bereidheid te tonen een variatie op het spel te spelen.

Is leiding wel bereikbaar voor alle kinderen en niet alleen voor dat ene 'leuke' kind. Natuurlijk heb je altijd lievelingskinderen. Je kunt gevoelig zijn voor bepaalde soorten kinderen: je aandacht vooral richten op die kinderen die nadrukkelijk aanwezig zijn of je enorm ergeren aan druktemakers. Zorg dat je alle kinderen even veel aandacht geeft. Of dat alle kinderen evenveel aandacht krijgen van alle leiding.

2.1.3 Stimuleren

Het stimuleren begint met het overdragen van enthousiasme: iedereen laten zien dat jij er zelf lol aan beleeft. Kinderen aanmoedigen zichzelf te uiten. Dit kan men doen door zinnen zoals: 'Toe maar', 'Ga maar door', 'Je maakt ons nieuwsgierig'.

Verwoord eigen innerlijke processen. Als de leider ook met zijn eigen belevenissen en ervaringen komt, dan heeft dat op de kinderen een losmakend effect. Zelfonthullingen zorgen dat de gesprekken een meer persoonlijk karakter krijgen en er meer verdieping plaatsvindt. Als leider sta je model voor hoe je om kunt gaan met gevoelens als angst, boosheid en verdriet, en tegelijkertijd laat je zien dat jij ook een deel van de groep bent.

Het gaat het ook om kinderen aan te moedigen over hun eigen grenzen heen te gaan. Hierbij wel in de gaten houdend dat ieder kind zijn eigen grens heeft. Stimuleren doe je dus ook persoonlijk en individueel. Ieder kind kan een andere soort stimulans gebruiken en daardoor ook beter presteren.

2.1.4 Vertrouwen geven

Ook kinderen moeten in staat zijn om in jouw huid te kunnen kruipen. Dat geeft vertrouwen. Het is dus belangrijk duidelijk te zijn in jouw regels en jouw normen en waarden, consequent te zijn. Geef zelf het juiste voorbeeld. Maar bespreek jouw regels ook binnen het team, zodat je als team één lijn kunt trekken. Als het kind zich veilig en geborgen voelt kan het zijn spel gebruiken om zich verder te ontwikkelen.

Regels moeten duidelijk zijn voor de kinderen en ook moet het voor hen duidelijk zijn waarom ze bestaan. Maak niet teveel regels; er zijn vaak voldoende ongeschreven regels, die de bijeenkomsten in goede banen leiden. Hanteer de regels flexibel: kijk eerder naar het doel van de regel (waarom hebben we die afspraak gemaakt), dan strikt naar de regel. Veiligheid wordt verkregen door duidelijke grenzen en regels. Deze regels moeten worden geaccepteerd door alle leden, omdat er anders teveel tijd verloren gaat aan het steeds ter discussie stellen van die regels. Dit gebeurt vaak als de regels niet consequent worden gehanteerd of niet aansluiten bij de individuele leden. Daarnaast is het belangrijk dat de leiding het eens is over de regels. Staat niet iedereen achter de regels, dan brengt dat verwarring bij de kinderen. Iedereen moet achter de regels kunnen staan of de regels moeten worden veranderd, zodat er ruimte komt voor individuele invulling. Kinderen mogen begrijpen dat over regels te praten valt. Kinderen vanaf acht jaar zijn heel goed in staat mee te denken over de regels.

Het kan voor kinderen heel belangrijk zijn hun bezwaren tegen regels, of tegen de handhaving ervan, naar voren te brengen. Dit bevordert de goede sfeer in de groep. Zelfs al worden de regels niet veranderd, dan kan een gesprek zeker duidelijkheid geven.

Het niet naleven van regels dient in principe gevolgen te hebben. Zie daarvoor de paragraaf over straffen en belonen.

Tips voor het stellen van regels:

- Elke regel moet passen bij de situatie waarvoor hij dient, bepaal met het team wat op dit moment de belangrijkste regels zijn voor het kind: teveel regels zijn verwarrend.
- Elke regel dient duidelijk te zijn voor alle betrokkenen: nee is nee, ja is ja. Kinderen kunnen niet overweg met regels die de ene keer wel en de andere keer niet worden toegepast. Als je je er als leiding niet aan kunt houden, dan kun je niet van het kind verwachten dat het zich eraan houdt. Desalniettemin is een regel geen wet, maar kent een zekere flexibiliteit. Een regel moet rechtvaardig zijn.

- Elke regel dient helder te zijn: gebruik eenvoudige woorden en korte zinnen.
- Een regel dient uit te leggen te zijn. Een regel moet gefundeerd kunnen worden: beargumenteerd en van redenen voorzien. Geef altijd die uitleg bij de regels. Op die manier krijgt het kind besef van waarden en normen.
- Een regel moet na te leven zijn, zonder uitzonderlijke inspanningen.
- Regels moeten elkaar niet tegenspreken of tegenwerken.
- Regels moeten aangepast zijn aan de leeftijd van een kind.
- Kinderen moeten in toenemende mate, gekoppeld aan hun leeftijd, medeverantwoordelijk worden gesteld voor het opstellen en handhaven van regels.

Maatregelen die men kan treffen bij ordeverstoringen:

- Actief luisteren. Hier wordt onder verstaan het verwoorden van wat er aan gedachten en gevoelens in de kinderen omgaat naar aanleiding van het gedrag dat men waarneemt: 'Ik zie dat je je stoel naar achteren schuift, het lijkt alsof je schrikt, klopt dat?' Voordelen hiervan zijn dat men het kind beter snapt, het helpt gevoelens te verwoorden en te verwerken en de band tussen jou en het kind bevordert.
- Ik-boodschappen geven betreffende het gedrag van het kind, de ideeën of emoties die dit gedrag bij jou en de anderen oproept, de gevolgen die deze voor jou en de andere kinderen hebben. 'Doordat je steeds met je stoel heen en weer zit te schuiven en veel lawaai maakt, kan ik niet goed letten op wat jullie zeggen'.
- Situatieverandering: het kind een andere plaats geven in de groep of even buiten de groep plaatsen; deze maatregel kan met de volgende maatregel worden gecombineerd.
- Afkeuren van storend gedrag en het tegelijkertijd aanbieden van alternatieven: 'Ik wil dat je weer net zo goed meedoet als in het begin van deze bijeenkomst', 'Ik vindt het plezieriger wanneer je zegt waarom je het niet leuk vindt want dan kunnen we erover praten'.

2.1.5 Structuur bieden in ruimte, tijd en activiteiten

Kinderen hebben ondersteuning nodig bij het ontdekken van samenhang in hun omgeving. Duidelijkheid, overzicht en voorspelbaarheid zijn belangrijk. Orden en verduidelijk de situatie. Voor het bieden van structuur in ruimte, tijd en activiteiten volgen hieronder enkele tips.

2.1.5.1 Structuur in de ruimte

Scoutinggebouwen zijn soms onoverzichtelijke omgevingen voor kinderen. Wanden zijn volgehangen met herinneringen aan activiteiten uit het verleden. Door ruimtegebrek slingeren materialen in het rond. Voor kinderen die snel zijn afgeleid, is dit een onrustige omgeving, die leidt tot onrustig gedrag. Zorg er dus voor dat alle materialen zijn opgeruimd. Beperk het aantal herinneringen in de ruimte. Een enkele mooie wandtekening waarin het kind zich met zijn fantasie kan onderdompelen heeft veel meer waarde dan een wand met verschillende souvenirs. Maak er bijvoorbeeld een gewoonte van om herinneringen ouder dan een jaar te verwijderen. Nieuwe kinderen hebben ook geen verbinding met de oude souvenirs. De totem bij de welpen is wel een goede manier om de geschiedenis een herkenbare plek te geven.

Maak de situatie overzichtelijk, bijvoorbeeld door de groep kleiner te maken of in tweeën te splitsen. De kinderen voelen zich dan bijvoorbeeld beter betrokken bij een spel, dan bijvoorbeeld wanneer ze met het hele horde over het grasveld aan het rennen zijn. Ben je bezig met een creatieve activiteit, zorg dan bijvoorbeeld dat je kleine groepjes kinderen (desnoods maar twee, of iemand alleen) aan een tafeltje zet en dat de hoeveelheid materialen die op hun tafeltje ligt niet te groot is. Zorg dat spelmaterialen op een overzichtelijke en vaste plek klaar liggen. Materialen die voor een

activiteit nodig zijn, worden vooraf op een tafel klaar gelegd. Materialen die voor de activiteit vrij beschikbaar zijn, liggen op een vaste plek in de kast. Alle spelmaterialen liggen overzichtelijk bij elkaar en kunnen ook weer makkelijk opgeborgen worden. Materialen kunnen ook met kleuren of met pictogrammen worden gecodeerd. Bij het geven van een opdracht verwijst de leiding hiernaar, zodat het kind weet welke materialen bij welke activiteit nodig zijn.

De materialen die nodig zijn voor de uitvoering van de opdracht zijn eenduidig en precies afgemeten op wat het kind nodig heeft voor de uitvoering. Als het kind bijvoorbeeld kralen moet rijgen, dan krijgt het alleen de hoeveelheid kralen die het nodig heeft. Hierdoor heeft een taak ook een duidelijk begin en eind.

Zorg ook binnen het Scoutinggebouw voor duidelijkheid en herkenbaarheid: pictogrammen kunnen bijvoorbeeld helpen bij het vinden van de verschillende ruimtes.

2.1.5.2 Structuur in de tijd

Probeer een voorspelbaarheid en vaste regelmaat in je opkomst te creëren. Scouting biedt hiertoe meer dan voldoende mogelijkheden, bijvoorbeeld door het openen en het sluiten. Maar je kunt ook denken aan een vaste drinkpauze, het altijd even beginnen met een renspeel na de opening, afsluiten met een rustige activiteit, en dergelijke. Markering van begin- en eindtijd is belangrijk. Daarom wordt elke opkomst door middel van een ritueel geopend en gesloten. Het kind weet dan dat het programma is begonnen en het op de leiding moet letten om te kijken wat er gebeurt. Spelen de kinderen voor de opkomst nog met elkaar hun eigen spel, na de opening bepaalt de leiding de regels van het spel of, bij de jongeren, geeft de begeleiding de normen en waarden van het samenspelen aan.

Tijd is een abstract fenomeen, dat jonge kinderen moeilijk kunnen vatten. Probeer de tijd zo concreet mogelijk te maken. Geef bij de uitleg van activiteiten aan hoe lang het spel duurt. Vermijd vage termen als 'even' of 'straks', maar zeg 'jullie hebben een half uur voor deze opdracht, na 5 minuten wisselen we van teams', etc. Met een klok in het lokaal kan de begin- en eindtijd van een activiteit worden aangeven.

De begeleiding kan jongeren actief betrekken bij het opstellen en invullen van het programma. Men kan ze zelf het dagschema of een agenda laten invullen. Zij leren daardoor zelf orde aan te brengen in een opkomst en activiteiten te plannen.

Bied een rustpunt (bijvoorbeeld even op een stoel laten zitten), eventueel apart van de anderen. Haal het kind dan uit de situatie. Dit kan ook gebeuren door het kind even een andere opdracht te geven (iets uitdelen, o.i.d.) of even bij je te nemen. Dit is vooral belangrijk voor kinderen die uit zichzelf niet tot rust komen, die maar bezig blijven en niet stil kunnen zitten. Binnen je gebouw kun je misschien een rustpunt creëren door een hoek in te richten met zachte kussens en kleden (vooral voor de wat jongere kinderen). Maar ook voor de jongeren is een 'relaxhoek' met bijvoorbeeld een oud zacht bankstel of wat zitzakken lekker om tot rust te komen. Daarnaast kun je natuurlijk een rustpunt maken door een drinkpauze in te lassen in je programma.

2.1.5.3 Structuur in de activiteiten

Gouden regel: Voor kinderen moet altijd duidelijk zijn: waar het kind met een opdracht moet beginnen, wat af moet zijn, wanneer het af moet zijn en wat hij moet doen als hij klaar is. Geef dit zo concreet mogelijk aan. De (bege)leiding kan visualiseren wat het kind moet doen. Bespreek met het kind wat van hem verwacht wordt.

Soms lijkt een bepaalde taak teveel voor het kind. Niet omdat de taak moeilijk is, maar omdat het kind door de bomen het bos niet meer ziet. Geef het kind daarom niet meteen lange, complexe

opdrachten, waarin veel stapjes achter elkaar gezet moeten worden. Bied in eerste instantie korte, eenduidige opdrachten aan. Je kunt van ieder klein stuk een doel maken en indien nodig kun je het kind na ieder afgerond doel een complimentje geven. Geleidelijk kunnen opdrachten aangeboden worden waarin meerdere stappen gezet moeten worden. Bied het kind overzicht op die stappen. Help het kind de taak in kleinere stukken te verdelen. Visualiseer de stappen of schrijf ze op. Wanneer het kind zijn of haar taak als overzichtelijk ziet en eenmaal zelf in staat is met kleine stappen verder te komen, is belonen niet meer nodig.

Introduceer bijvoorbeeld een nieuw spel of een nieuwe activiteit niet in zijn geheel, maar leg een paar basisregels uit en voeg daar, als deze worden begrepen, pas regels aan toe. Zo bouw je geleidelijk aan een activiteit of spel op en kun je toch snel met het spelen starten.

Jongere kinderen en kinderen die moeilijk leren, vinden het prettig als er vaak wordt herhaald. Het lijkt wel of ze niet genoeg kunnen krijgen van hetzelfde spel of hetzelfde verhaal. Laat de oudere kinderen de andere kinderen eventueel helpen bij dit herhalen. Zo kunnen zij laten zien dat ze het begrepen hebben en de jongere of moeilijker lerende kinderen helpen. Pas wel op, dat ze de ander niet als 'dom' betitelen! Leg bijvoorbeeld uit, dat iedereen dingen heeft die hij goed kan en dingen die hij minder goed kan.

Voor kinderen moet duidelijk zijn wat ze moeten doen als ze klaar zijn met een activiteit. Met een opmerking als: 'Als je klaar bent, mag je wat voor jezelf gaan doen', doet je de kinderen en jezelf geen plezier. Laat kinderen op een vaste plek zitten als ze 'af' zijn. Laat de kinderen alvast helpen bij het opruimen of het klaarzetten van de volgende activiteit als hun taak af is. Ook kunnen ze eventueel in een andere ruimte of buiten een ander spel spelen dat elk moment weer gestaakt kan worden om samen verder te gaan met het programma van de opkomst.

Markeer goed de overgang van de ene activiteit naar de andere. Hiervoor kan ook een signaal met het kind afgesproken worden. Maak daarbij ook gebruik van het dagprogramma. Bijvoorbeeld: het kind mag het kaartje omdraaien als de activiteit gedaan is.

Zorg voor een evenwicht en logica in de activiteiten. Probeer te veel verschillende activiteiten of een te snelle opeenvolging van activiteiten te voorkomen.

2.1.6 Acceptatie

Duidelijke waarden en normen kunnen ervoor zorgen dat kinderen het gevoel hebben dat ze er mogen zijn. Regels worden vaak van buitenaf, bijvoorbeeld door de leiding, opgelegd aan de groep. Waarden en normen komen vanuit de groepsleden zelf. Ze worden vaak niet uitgesproken, maar hebben op onbewust niveau een grote invloed op het functioneren van de groep. Zijn waarden en normen eenmaal gevestigd, dan zijn ze moeilijk te veranderen.

Het is een goede strategie om als leiding duidelijk te zijn over waarden en normen, en wanneer er negatieve waarden en normen zijn, deze direct te bespreken. Door deze en andere niet uitgesproken waarden en normen te bespreken, krijgen de kinderen meer inzicht op wat er eigenlijk aan de hand is en wordt het mogelijk de waarden en normen bij te stellen. Wat kan helpen bij het veranderen is te kijken naar de belangen van degenen die niet kunnen of willen veranderen. Wat willen ze bereiken door het vasthouden aan deze normen en waarden of wat willen ze vermijden? Door positieve feedback te geven en door middel van duidelijke regels, creëer je een veilige sfeer, waarin veranderingsprocessen plaats kunnen vinden.

2.1.7 Respect

Respect heeft te maken met het gevoel gezien en gehoord te worden: respect krijgen van anderen in persoonlijke contacten. Elk individueel lid van een groep heeft er behoefte aan om de verschillende kanten van zichzelf in een groep te laten zien.

In grote groepen ontstaan vaak subgroepen van gelijkgestemden. Door de wat intiemere vriendschappen is er ruimte voor zelfontplooiing. De verschillende subgroepen moeten zich wel blijven verbinden aan het belang van de grote groep, omdat anders de groep in kleine groepjes uiteenvalt.

Kinderen die lekker in hun vel zitten, die zich veilig en geborgen voelen, laten zich herkennen aan een reeks van signalen. Of kinderen zich gerespecteerd voelen, kunnen we afleiden uit de volgende observatiepunten:

- Openheid en ontvankelijkheid is zo'n signaal. Nieuwe indrukken maakt de kinderen nieuwsgierig. Het liefst gaan ze op onderzoek uit om te proberen wat ze er mee kunnen doen. Sommige kinderen laten wat dat betreft geen kans voorbij gaan.
- Zelfvertrouwen is een tweede belangrijk kenmerk van het welbevinden van kinderen. We zien dan dat kinderen uitdagingen aandurven en daarbij het risico van een mislukking incalculeren.
- Soepelheid en flexibiliteit geeft aan dat kinderen zich vrij gemakkelijk aanpassen aan veranderingen in hun omgeving. Natuurlijk gaat dat soms wel eens gepaard met onzekerheid en gemopper, maar ze blijven er niet in hangen en zijn gericht op het vinden van een oplossing.
- Vitaliteit is een signaal dat zich bij uitstek laat aflezen aan houding en mimiek. Kinderen stralen dan levenslust uit en zijn vol energie.
- Weerbaarheid laat zien dat kinderen durven opkomen voor het eigen belang. Kinderen die dat op een adequate manier doen, zijn in het algemeen in evenwicht met hun omgeving en tonen daardoor een duidelijk signaal van welbevinden.
- Echt kunnen genieten van goede dingen die kinderen meemaken, is een bijzonder sterk signaal van welbevinden bij leerkrachten. Een genieten dat echt en authentiek is, zonder de gespeelde vreugde van 'grimassen dat je plezier hebt', laat ons zien dat kinderen in alle volheid kunnen functioneren.

Om op korte termijn aangrijpingspunten te vinden om het welbevinden te herstellen, is het de moeite waard om vier betrokkenen nader te verkennen en wel:

- De begeleider: 'Hoe is mijn relatie tot dit kind?'
Dit vereist een gedegen verkenning van mijn relatie tot het betreffende kind. Is deze wel zo goed als ik zou wensen? Is deze relatie ook wederzijds? Erken ik het kind in zijn streven naar zelfstandigheid. Zie en benoem ik wel echt dingen die hij goed kan of ben ik misschien te eenzijdig gericht op de dingen die ik zelf belangrijk vind? Heb ik het kind niet onbewust een beetje opgegeven omdat het nou eenmaal 'in de familie zit'.
- De groepsgenoten: 'Hoe is de relatie van dit kind tot de andere kinderen in de groep?'
Dit vraagt vaak om een gerichte observatie. Wordt het kind geaccepteerd door de andere kinderen? Is het kind in staat om vriendschappen vast te houden en zo nee, hoe komt het dat hij de anderen steeds weer van zich verwijderd? Worden zijn positieve eigenschappen door andere kinderen gezien en gewaardeerd? Komt zijn zelfbeeld overeen met het beeld dat de andere kinderen van hem hebben? Hoe gedraagt hij zich in situaties waarin hij belangen moet delen? Etc.
- De club: 'Is de club voor het kind een vertrouwde en veilige omgeving?'
Hierbij spelen vragen een rol als: Voelt hij zich vertrouwd met de vanzelfsprekende regels die hier op Scouting gehanteerd worden, zowel in de aangereikte vrijheid (je mag zelf naar het

- toilet gaan als je moet) als in de beperkingen (geen speelgoed in de groep, ook je knuffel niet!). Hoe is zijn plek binnen de groep? Kent hij de weg al voldoende in het gebouw? Is het spel nog steeds bedreigend omdat de grote kinderen dan ook spelen?
- Het gezin: 'De relatie met de thuissituatie.'
Vragen die dan een rol spelen, hebben te maken met omstandigheden binnen het gezin die het verstoorde welbevinden kunnen verklaren. Hoewel wij hier als begeleider wel belangrijke informatie kunnen halen en geven, zijn de mogelijkheden voor handelen evenwel vaak beperkt.

Het verkennen van deze betrokkenen leidt tot mogelijke verklaringen die je als begeleider in de volgende dagen en weken kunt gebruiken. Dit is direct bruikbaar voor de inrichting van je activiteiten. Zo biedt de bewustwording van je eigen wijze van omgaan met de kinderen je soms handreikingen om de kleur van deze interactie bij te stellen.

2.1.8 Leiderschap

Als je in jouw stafteam rondkijkt, dan lopen er waarschijnlijk een aantal heel verschillende mensen rond. En net zo veel verschillen als er in het uiterlijk van deze mensen zijn, zijn er waarschijnlijk ook in de manier waarop zij leiding geven aan de jeugdleden. De een is bijvoorbeeld heel streng, terwijl de ander een echte 'softie' is en nummer drie niets' doet wat de kinderen niet zelf willen.

De verschillen in leidinggeven, zijn verschillen in leiderschapstijlen. Een leiderschapstijl is een vorm van gedrag van de leid(st)er die ervoor zorgt dat de groep of het kind het gewenste gedrag vertoont.

Grofweg kunnen we drie soorten leiderschapstijlen aanwijzen:

1. **Autoritair leiderschap:** iemand die deze leiderschapstijl heeft is heel duidelijk de 'BAAS'. Hij zegt wat er moet gebeuren en vertelt heel precies wie dit moet doen en hoe ze dat moeten doen. Aanwijzingen komen stap voor stap. Mits dat consequent gebeurt, schept het orde en regelmaat. Maar is de autoritaire leider niet duidelijk, helder of consequent, dan wordt juist het tegenovergestelde bereikt.
Er is sprake van snelle besluiten en resultaten, maar deze resultaten lijken voor de groep van minder waarde. De leider bepaalt in z'n eentje of het resultaat goed is of niet. Het oordeel van de leider is gericht op de persoon, zonder opgaaf van redenen
Bij deze manier van leidinggeven worden de jeugdleden heel afhankelijk van de leid(st)er, als deze er niet is, weten ze niet wat ze moeten doen. Er is ook een grote kans dat de kinderen zich gaan afzetten omdat ze 'niks zelf mogen'. Hierdoor daalt de sfeer in de groep en de motivatie van de kinderen. Er wordt veel individueel om aandacht gevraagd. Er wordt vaak naar een zondebok gezocht om zo ten koste van anderen een wit voetje te halen bij de leider.
2. **Democratisch leiderschap:** een leidinggevende die deze stijl heeft, geeft de grote lijnen aan (bijvoorbeeld we gaan primitief koken) en de groep beslist gezamenlijk hoe men dit invult (ze kiezen bijvoorbeeld tussen een groot vuur of smeulende as, stokbrood bakken of appels poffen). Er zijn veel op de groep gerichte ideeën.
Als de groep hun beslissingen gaat uitvoeren dan werkt de leid(st)er mee aan de uitvoering. De groep bepaalt de verdeling van het werk en de taken. De beslissingen die de leid(st)er neemt worden door hem aan de groep uitgelegd. De resultaten zijn vaak origineel.
Als de leid(st)er er niet is, gaat het spel door. Er is een betere sfeer en een vriendelijkere manier van omgaan met elkaar dan bij de autoritaire leiderschapstijl. De kinderen hebben meer kans om dingen individueel te doen en om hun mening te laten horen. Open discussie wordt aangemoedigd. De leider waardeert de inbreng van de kinderen. Hierdoor stijgt de motivatie van de kinderen.

3. Laissez faire leiderschap: de laissez faire (=laat maar waaïen) leid(st)er geeft de kinderen heel veel vrijheid en geeft ook bijna geen aanwijzingen of oordelen. Iemand met deze leiderschapstijl kan bijvoorbeeld een bal in een groep spelende kinderen gooien en vervolgens afwachten wat ze met die bal gaan doen (het zogenaamde vrij spelen). Omdat er geen taakverdeling is, bestaat de kans dat er om de macht wordt gestreden. Ook bij deze leiderschapstijl gaat het spel door als de leid(st)er er niet is. Voor de groep staat het hebben van plezier voorop en is het minder belangrijk dat men dingen doet of maakt. Het duurt lang voordat enig resultaat wordt bereikt en het resultaat is meestal niet van hoge kwaliteit.

Daarnaast kent men het begeleidend leiderschap, waarbij de leider zoveel mogelijk op de achtergrond blijft. Hij let erop, dat alles wat gedaan moet worden gebeurt, en stimuleert de leden van de groep zo nodig daarin. Als het niet lukt, doet hij het zelf. In de manier waarop dat gebeurt, laat hij de keuze zoveel mogelijk over aan de groep.

Als je het bovenstaande leest dan lijkt het wel of je perse een van deze drie stijlen moet hebben. Maar waarschijnlijk is jouw leiderschapstijl een mengsel van deze drie stijlen. Terwijl je als je erg boos bent waarschijnlijk de autoritaire stijl hebt, kun je op andere momenten best de laat-maar-waaijenstijl hebben. Omdat alledrie de stijlen een ander effect op de kinderen hebben, kun je ze ook op verschillende momenten toepassen. Op momenten dat het belangrijk is dat de kinderen stil zijn en luisteren zal je waarschijnlijk een autoritaire leiderschapstijl hebben. Het democratisch leiderschap kun je heel goed gebruiken als je met z'n allen bezig bent om iets te maken. En de laat-maar-waaijenstijl is perfect voor bijvoorbeeld vrij spelen. Dus door je manier van leidinggeven aan te passen aan de situatie kun je ervoor zorgen dat je bij de jeugdleden een maximaal effect bereikt.

2.1.9 Grenzen stellen: belonen, straffen en negeren

2.1.9.1 Straffen

Als reactie op een ongewenst gedrag kun je overgaan tot straffen. Straffen is het toedienen van onprettige prikkels of het wegnemen van prettige prikkels. Het doel van straffen is het ongewenste gedrag te doen ophouden of verminderen. Straffen kan onder andere bestaan uit het geven van een standje, stem verheffen, buitenspelplaatsingen en correcties.

Fysieke straffen (tik uitdelen of stevig vast houden,) zijn altijd onwenselijk, zelfs in situaties die uit de hand zijn gelopen. Bepaal dus nadat fysieke straffen zijn gebruikt altijd hoe het zover heeft, kunnen komen. Doe dit het liefst met je gehele leidingteam. Betrek vervolgens ook het kind en indien nodig de ouders bij de ontstane situatie. Voorop staat dat fysieke straffen een ongewenste reactie van leidinggevend en zijn die moeten worden erkend en besproken om herhaling te voorkomen. Het is wel een reactie op eveneens ongewenst gedrag van het kind, dat eveneens moet worden behandeld.

Bij buitenspelplaatsing wordt het kind buiten het spel van de groep geplaatst. Dat hoeft niet altijd door het kind als negatief ervaren te worden. Het gaat er vaak vooral om het kind even tot rust te laten komen. Door vermoeidheid is een kind soms zelf niet meer in staat zich op een gewenste manier te gedragen. De buitenspelplaatsing helpt dan het kind om tot rust te komen. Plaats de kind in een rustige, neutrale ruimte, of geef het een taak buiten het spel om. Stel het kind niet in staat om alsnog een storende invloed op de groep uit te oefenen. Plaats het kind dus bij voorkeur buitenkamers. Onderbreek de buitenspelplaatsing op het moment dat het kind weer rustig is. Degene die het kind buitenspel heeft geplaatst is ook degene die het kind weer terug haalt.

Aan straffen kleven een aantal nadelen: kinderen kunnen (faal)angstig worden; je benadrukt het ongewenste gedrag zonder dat het kind leert wat het gewenste gedrag is, je stimuleert de kinderen om steeds vernuftiger te worden in hun ongewenste gedrag. Veelvuldig straffen tast de zelfwaarde en de gevoelens van veiligheid en geborgenheid aan.

Om deze nadelen zoveel mogelijk weg te nemen, moeten straffen aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Duidelijkheid: voor leider en kind is er duidelijkheid over: de reden van de straf; de duur van de straf en de vorm van de straf. Maak vooraf afspraken welk gedrag welke straf oplevert; dit vergroot de duidelijkheid. Desnoods kan het kind zelf de straf bepalen.
- Betekenis: de straf moet een logisch of natuurlijk gevolg zijn van het ongewenste gedrag. De aard en inhoud van de straf moet aansluiten bij de aard van het ongewenste gedrag en bij voorkeur het ongewenste gedrag corrigeren. De straf moet in verhouding staan met het vergrijp, zowel in ernst als in duur. Het is voldoende als het kind het signaal dat zijn gedrag ongewenst is voldoende heeft begrepen. De straf moet voldoende zwaar zijn, zodat deze ook als straf ervaren wordt. Wissel af in soorten straffen voor de verschillende ongewenste gedragingen. Als de inhoud goed aanluit op het ongewenste gedrag, blijf dan voor hetzelfde vergrijp dezelfde straf herhalen.
- Consistent doorgevoerd: bepaald ongewenst gedrag moet in voorkomende gevallen vaker en worden in gelijke mate zijn gestraft.
- Consequent uitgevoerd: straffen waarmee wordt gedreigd, moeten worden uitgevoerd. Bij waarschuwingen, moeten de straffen waarmee eventueel wordt gedreigd dus wel uitvoerbaar zijn. De straf moet ook worden uitgevoerd ondanks onterecht verzet of ondanks onjuiste argumenten van het kind. De leiding moet ook onderling straffen consequent uitvoeren. Daarvoor is onderling overleg binnen het team een vereiste.
- Snel: het is wenselijk de straf zo snel mogelijk na het ongewenste gedrag te laten ingaan. Is dit niet mogelijk, meld dan de straf voldoende krachtig aan en voer hem ook daadwerkelijk uit op het aangekondigde tijdstip. Herhaal daarbij de reden van de straf nog eens duidelijk. Ook als het ongewenste gedrag te laat is ontdekt, moet het worden bestraft.
- Einde: zorg ervoor dat de afloop van de straf voldoende voorspelbaar is. Bied de mogelijkheid om na de straf troost en vergeving te schenken. Na de straf moeten de leider en het kind het gevoel hebben dat het incident is afgesloten.

2.1.9.1 Belonen

We reageren vaak heel sterk op ongewenst gedrag, maar vergeten vaak om gewenst gedrag te belonen. Vooral bij kinderen met gedragsproblemen wordt het gewenste gedrag vaak niet meer opgemerkt, laat staan dat dit nog wordt beloond. En juist bij deze kinderen kan het belonen zoveel waarde hebben. Positieve bekrachtiging is de enige reactie die het gewenste gedrag versterkt. Dat is uiteindelijk wat je wilt bereiken.

Geef aandacht aan de kinderen of jongeren op een moment dat ze leuk bezig zijn en het niet verwachten. Luister naar wat kinderen te vertellen hebben. Een kind kan bijvoorbeeld heel dwars zijn, omdat het ergens juist bang voor is. Reageer dan niet op het dwarse gedrag, maar ga in op de angst en zoek daar een oplossing voor. Of ga zomaar eens bij een groepje kinderen zitten dat leuk bezig is en zeg ze ook dat je het fijn vindt dat ze zo bezig zijn. Geef zoveel mogelijk aandacht aan de leuke dingen die het kind doet. Doe dit door een aai over de bol, een knipoog, of door belangstelling te tonen. Zeg wat het kind goed doet, het kind krijgt hierdoor meer zelfvertrouwen.

Prestatie is geen motivatie! Vergeet niet dat motivatie niet altijd samen gaat met prestaties. Het is belangrijk te beseffen dat sommige kinderen bijzonder gemotiveerd zijn om doelen te bereiken, maar dat deze doelen niet altijd gerealiseerd worden. Prijs de inspanning van het kind. Kinderen hebben soms moeite het verband te zien tussen hun persoonlijke inspanning en de prestatie. Veel van wat ze doen, gaat gemakkelijk zodat ze kunnen presteren zonder al te veel inspanning. Help kinderen succes te hebben door de inspanningen duidelijk aan te moedigen.

Zoek positieve kanten bij het kind. Probeer het vooral met deze positieve kanten te laten werken. Prijs het kind voor gewenst gedrag. Vermijd het tegenovergestelde. Zeg niet dingen als 'Wanneer je harder had gewerkt, had je kunnen winnen.'

2.1.9.2 Negeren

Negeer negatief gedrag dat is bedoeld om aandacht te vragen. Wanneer je reageert op negatief en aandachtvragend gedrag zal dit het gedrag veelal verergeren, omdat je het vervelende gedrag als het ware 'beloond' met aandacht. Probeer dus stoer, schreeuwerig, clownesk en dergelijk gedrag te negeren. Vertel het kind wel eerst wat het niet mag doen en waarom niet. Probeer het vol te houden door iets anders te gaan doen. Reageer echter altijd op gevaarlijk gedrag.

Het is soms erg moeilijk ongewenst gedrag niet te belonen. Het kind kan met zijn ongewenst gedrag om aandacht vragen, en met de straf heeft hij de aandacht gekregen waarom hij vroeg. Het maakt voor het kind niet uit of het negatieve aandacht is. Niet belonen, betekent dus dat het kind met zijn ongewenst gedrag zijn doel niet bereikt.

Vraag je dus het volgende af:

- Wat beoogt het kind op de korte en lange termijn met zijn gedrag?
- Met welke reactie zou ik als leider het gedrag belonen?
- Hoe belonen anderen uit de omgeving het ongewenste gedrag?
- Hoe kan ik het ongewenste gedrag onderbreken, zonder het te belonen?

Onbelangrijke ongewenste gedragingen kunnen nog worden genegeerd, maar bij ernstige vergrijpen of storende gedragingen is dit niet mogelijk. Buitenspelplaatsingen zijn, mits ze snel genoeg gebeuren (geen discussie) een goede manier van niet belonen.

2.2 Groepsproces

Naast zelfsturing is de nadruk op het groepsgericht werken een belangrijk aspect van de waarden van Scouting. Kinderen leren samen te werken en om samen doelen te bereiken. Er is aandacht voor de zwakkeren, kinderen leren om oog te hebben voor anderen. Jonge scouts merken dat er verschillen zijn tussen mensen en leren tegelijkertijd daar op een goede manier mee om te gaan.

Scouting biedt een informele, maar gestructureerde sfeer waar kinderen in kleine groepen met leeftijdsgenoten in een veilige omgeving onder (bege)leiding van een volwassene activiteiten kunnen ontplooiën. Leren om verantwoordelijkheid te nemen voor verschillende aspecten van het groepsproces, is belangrijk. Door de mogelijkheid die jongeren bij Scouting krijgen om verschillende rollen uit te proberen, ontdekken ze wie ze zijn en wie ze graag willen zijn.

In het groeien naar weerbaarheid moet de Scoutingomgeving de kinderen ondersteunen en sturen. Het kind moet een actieve en verantwoordelijke rol kunnen spelen in het eigen leer- en verbeterproces. Bij Scouting krijgt het kind deze mogelijkheid door de aard van de activiteiten en de kans om relatief op jonge leeftijd leider te worden. Dit vindt plaats door het (leren) werken in teamverband en de nadruk op uitproberen in plaats van theoretisch onderricht. De Scoutingprincipes met betrekking tot het helpen van anderen, solidariteit en samenwerking worden geleerd door

positieve ervaringen die scouts opdoen.

In dit hoofdstuk gaat het over het functioneren van groepen kinderen die min of meer toevallig bij elkaar komen. Hoe wordt een losse verzameling kinderen een groep en welke stappen zijn te onderscheiden in de ontwikkeling van een groep? Aan welke voorwaarden moet voldaan worden om deze ontwikkeling goed te laten verlopen en welke rol speelt de leiding hierbij?

2.2.1 Veiligheid voor de kinderen in de groep

Ruimte om te spelen zonder dwang of opdrachten, is uniek. Zeker in de huidige vrijetijdsbesteding van kinderen. Kinderen leren de regels van het samenleven vooral door het zelf te doen, dus door samen te spelen. Door te spelen met leeftijdsgenoten leren kinderen belangrijke sociale vaardigheden als samenwerken, delen, andere meningen respecteren, onderhandelen, omgaan met ideeën en gevoelens. Buiten is vaak de eerste plek waar kinderen op zichzelf zijn aangewezen. Kinderen leren om te gaan met risico's en dat gaat met vallen en opstaan. Scouting zorgt voor een veilige omgeving waarin dit kan gebeuren, zowel fysiek als sociaal.

De sfeer in de groep hangt af van de onderlinge relaties tussen de leden en de manier waarop ze met elkaar omgaan. De relaties tussen de diverse leden hebben te maken met het al of niet hebben van gemeenschappelijke verwachtingen, de inzet voor het gemeenschappelijk belang, of het eigen belang. Het heeft ook te maken met het zich al of niet op het gemak voelen in de groep: kan men zeggen wat men wil, of wordt men gelijk 'afgemaakt'? Het gaat over waarden en normen van de groep. Hoe gaat men met elkaar om en welke regels gelden daarvoor?

In iedere groep krijgen of nemen leden een bepaalde rol op zich: degene die zwijgt, de leider, de meeloper, etc. Hoe de individuele leden omgaan met hun rol, bepaalt mede de sfeer in de groep. De veiligheid in de groep hangt samen met de mate waarin bepaalde groepsrollen de gelegenheid krijgen dominant te zijn of niet. Als een leider met negatieve waarden en normen het in de groep voor het zeggen krijgt, is de kans groot dat de sfeer in de groep al snel negatief wordt en voor een aantal kinderen onveilig. In een gezonde groep voelt ieder lid zich ten eerste veilig, ten tweede geaccepteerd en ten derde gerespecteerd. Een ieder die in een groep functioneert, is op zoek naar bevrediging van deze behoeften.

2.2.2 Sociaal vaardig gedrag

Binnen een groep zijn kinderen sociaal vaardig als ze samenwerken, maar ook voor zichzelf opkomen; zich verantwoordelijk voelen voor de groep en zich inleven in de andere leden. Verder is het van belang dat kinderen hun emoties, zoals woede, beheersen en conflicten en problemen oplossen. En natuurlijk is het van belang dat de kinderen een gesprek met elkaar kunnen beginnen en voortzetten.

Tijdens de gewone activiteiten van de groep geeft de leiding sociale ondersteuning: hulp bij het aanleren van sociaal vaardig gedrag en het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Goede sociale ondersteuning sluit aan op signalen en behoeften van het kind. Deze omvat de volgende drie componenten:

- De affectieve component: met de affectieve component wordt bedoeld dat de leider de emotionele lading van een bepaalde gebeurtenis benoemt voor een kind. Als een bepaalde opdracht niet lukt, dan benoemt de leider de spanning en de eventuele teleurstelling van het kind. Hierdoor voelt het kind zich gezien en begrepen.
- De informatieve component: het kind krijgt voldoende informatie en uitleg over de problematische situatie. Dit gebeurt door het kind uit te leggen waarom dingen op een

bepaalde manier gebeuren, waarom anderen zo reageren, hoe gedrag bij anderen overkomt en wat in bepaalde situaties kan worden verwacht.

- De gedragsregulerende component: de leider en het kind zoeken samen naar een manier om tot gedragsverandering te komen. Dit kan door het kind concrete aanwijzingen te geven wat het zou kunnen doen om zijn doel te bereiken.

2.3 Motiveren tot persoonlijke ontwikkeling

Het Scoutingspel heeft de potentie om een positieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van kinderen. Scouting verschilt van andere organisaties, zoals bijvoorbeeld sportverenigingen, door de nadruk op de opvoedingselementen. Spelenderwijs proberen de leiders hun leden deze vaardigheden, maar ook normen en waarden bij te brengen, naast de zorg voor en omgang met de natuur om ons heen.

Op Scouting wordt extra aandacht besteed aan het uitdagen van kinderen. Kinderen leren door het Scoutingspel te spelen. Dit maakt Scouting zo waardevol. De waarde zit daarnaast ook in het feit dat kinderen met gedragsproblemen terecht kunnen bij Scouting en daar baat bij hebben.

'Pas achteraf realiseer ik me wat ik eigenlijk allemaal geleerd heb bij Scouting. De praktische vaardigheden komen nu nog steeds van pas en bij Scouting heb ik inderdaad geleerd om samen te werken.' (voormalig scout)

Spelen is voor kinderen een manier om het leven te onderzoeken en contact te maken met de mensen om hen heen. Spelen is van groot belang voor de cognitieve, motorische en sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind. Speelgedrag wordt sterk beïnvloed door de omgeving waarin wordt gespeeld. Door de kinderen buiten te laten spelen, doen ze nieuwe ervaringen op en doordat de situatie elke keer anders is, leren kinderen anticiperen en wordt de creativiteit gestimuleerd. Al spelend komen kinderen hindernissen tegen die ze, door veel te proberen en te oefenen, leren overwinnen. Zo verleggen ze hun grenzen en ontwikkelen ze zich op alle mogelijke manieren: fysiek, maar ook cognitief, sociaal, emotioneel en psychisch.

2.3.1 Diversiteit aan activiteiten

Het feit dat iedereen bij Scouting terecht kan en zich er thuis kan voelen, heeft te maken met de grote diversiteit aan activiteiten die er is. Zo is er voor iedereen wel iets waar hij of zij goed in is. Alle leden kunnen iets vinden dat ze leuk vinden om te doen en waar ze goed in zijn. Het ontdekken van dingen waar ze goed zijn, is belangrijk voor het ontwikkelen van het zelfvertrouwen van een kind.

Tegelijkertijd leren kinderen dat niet iedereen overal goed in is, maar dat diegene er wel gewoon bij hoort. Kinderen die motorisch iets minder begaafd zijn, of kinderen die hun sociale vaardigheden nog moeten ontwikkelen, kunnen bij Scouting terecht. Doordat het bij Scouting om spel gaat, wordt er geen onderscheid gemaakt in niveaus, maar kan iedereen zelf ontdekken wat ze willen leren en waar ze goed in zijn. Kinderen kunnen hun kwaliteiten ontdekken zonder dat ze daar meteen op afgerekend worden.

Leiding kan afwisselende activiteiten bieden door gebruik te maken van:

- de activiteitengebieden;
- de progressiematrix;
- verschillende soorten spelen;
- verschillende samenstelling van de spelgroep: de hele groep (horde), een vaste subgroep (nest), incidentele subgroepen of individueel.

Soms ontbreekt het de kinderen aan motivatie, omdat ze hun passie nog niet hebben ontdekt. Een kind wiens passie muziek is, maar dat nog niet genoeg kansen heeft gehad om die passie uit te diepen, zal niet in staat zijn die passie echt tot bloei te laten komen. Jongens kunnen ook traditionele meisjesactiviteiten leuk vinden, zoals dans en gymnastiek. Probeer met de kinderen uit te zoeken wat hem echt boeit. Laat kinderen kennismaken met nieuwe ideeën en gebieden.

2.3.2 Werken met insignes

Geen kind is gelijk. Dat betekent ook dat elk kind verschillende interesses heeft. Met het insigne pakket wordt binnen Scouting ruimte gegeven aan deze individuele interesses. Het is een verdieping van het Scoutingprogramma waarmee het aanleren van vaardigheden gestimuleerd wordt.

Er zijn verschillende voordelen te benoemen van het werken met insignes:

- Het kind kan zijn eigen interesses kwijt: er is voor elk wat wils.
- Insignes motiveren het kind tot ontwikkeling.
- Het insigne programma biedt oefeningen voor de ontwikkeling van het kind.
- Door de keuzes die het kind maakt, worden de interesses van het kind duidelijk, wat handig is bij het programmeren.

Er kleven ook wel enkele nadelen aan het werken met insignes:

- De methodiek is redelijk schools: het kind oefent en moet laten zien dat het bepaalde kennis of een vaardigheid beheerst.
- Het op individuele basis werken met insignes vraagt veel tijd van de leiding.
- De leiding moet zelf ook over de betreffende kennis en vaardigheid beschikken of deze door een externe vrijwilliger in huis halen.
- Het behalen van insignes kan competitief werken: kinderen halen insignes om daarmee een bepaalde status te bereiken. Insignes worden dan niet meer gehaald vanuit een intrinsieke interesse in het onderwerp.

Vele nadelen zijn weg te nemen door een juiste benaderwijze van het werken met insignes. Er zijn verschillende vormen waarin gewerkt wordt met het insigne pakket:

- Individueel, thuis met gerichte opdrachten: het kind spreekt met de leiding af welk insigne het wil doen en aan welke eisen het moet voldoen om het insigne te behalen. De leiding bedenkt samen met het kind gerichte opdrachten en geeft hulp bij het uitvoeren van de opdrachten. Vaak zullen ook ouders om hulp bij de begeleiding gevraagd moeten worden. Dit is de werkvorm die eigenlijk bedoeld wordt bij het werken met insignes. Weet het leidersteam niet genoeg over een bepaald insigne, dan kan een deskundige van buiten het team gevraagd worden het kind te begeleiden.
- Individueel, tijdens de opkomsten: tijdens een aantal opkomsten kan een kind aan een insigne werken. Zodoende kan direct begeleiding gegeven worden en kunnen eventueel sommige kinderen met elkaar samenwerken. Hierbij wordt wel recht gedaan aan de individuele behoefte van het jeugdlid, maar wordt met name de tijdsinspanning voor de leiding beperkt.
- Gezamenlijk, tijdens de opkomsten: sommige groepen werken met alle kinderen tijdens een aantal opkomsten aan één en hetzelfde insigne. In een leuk programma komen op speelse wijze de verschillende insigne-eisen aan bod. Voor een hele groep is het leuk om iemand uit te nodigen die veel meer van het onderwerp afweet dan de leiding en daar ook enthousiast over weet te vertellen. Bij deze werkvorm spelen de individuele interesses geen rol meer. Het insigne werkt wel belonend voor de inspanning van de kinderen bij het ontwikkelen.

Voor het jeugdlid moet het behalen van een insigne een boeiende en vooral uitdagende bezigheid zijn. Het gaat er om de interesses aan te spreken en te ontplooien. Dat kan betekenen dat niet elk lid aan dezelfde eisen hoeft te voldoen. De eisen kunnen afhankelijk van de voorkennis van het lid dat het insigne wil behalen worden aangepast. De insigne-eisen moeten in elk geval aan de volgende voorwaarden voldoen:

- Ten eerste moeten ze, gelet op het doel van de insignes, uitdagend zijn voor het kind. Het gaat om verdieping en niet om herhaling wat het kind al weet.
- Ten tweede moet het kind het leuk vinden om aan die eis te gaan voldoen. Het gaat om ontplooiing van de interesses van het kind, niet om de vernietiging ervan.
- Ten derde moeten de opdrachten die bij een bepaalde eis horen voor het kind uitvoerbaar zijn.
- Ten slotte moet het resultaat van de opdracht controleerbaar zijn.

De leiding moet dus, voordat het kind aan een insigne begint te werken, met het kind overleggen en afspraken maken. Als eerste zal een keuze gemaakt moeten worden uit de aangegeven eisen als niet aan alle voldaan hoeft te worden. Zijn de eisen veel te moeilijk, of juist veel te makkelijk, dan zal de leider zelf eisen moeten bedenken, die natuurlijk wel aan bovengenoemde voorwaarden voldoen. Daarna worden de opdrachten bedacht en zullen er goede afspraken gemaakt moeten worden voor hetgeen dat als eindresultaat verwacht wordt. Voorkomen moet worden dat achteraf een kind moet worden teleurgesteld, omdat de leiding vindt dat het de opdracht niet voldoende heeft uitgevoerd, of omdat het kind te simpele eisen heeft gekozen. Een kind krijgt het insigne niet zomaar, daar mag het best wel wat voor doen. Daarmee voorkomt de leiding dat kinderen insignes gaan halen om hun mouw vol te krijgen. Als met de hele groep aan een insigne wordt gewerkt, dan zal de leiding tijdens de voorbereiding zelf in de gaten moeten houden wat uitdagend is voor de kinderen en wat ze leuk vinden. Ook zal moeten worden bedacht hoe wordt omgegaan met kinderen die één of zelfs meerdere opkomsten niet aanwezig kan zijn. Krijgt het wel of geen insigne. Moet het thuis soms iets extra's doen? De leiding spreekt dit vooraf met de kinderen af.

Het uitreiken van het insigne gaat niet ongemerkt aan de groep voorbij. Dit kan vlak na de opening met een korte ceremonie. Het jeugdlid kan iets van het eindresultaat demonstreren, bijvoorbeeld een spel, een speurtocht, of een lekkere cake. Dit maakt de beloning voor het kind nog tastbaarder. Als het kind geholpen is door een externe deskundige, dan is deze bij de uitreiking aanwezig. Dat kan een mooie gelegenheid zijn om die opkomst aan het onderwerp van het insigne te besteden. Misschien worden andere kinderen dan ook wel enthousiast en willen ze ook graag dat insigne behalen

Op www.scouting.nl staan alle insignes beschreven. In principe zouden kinderen dus naar de leiding kunnen gaan met de vraag of zij dat insigne mogen doen. Vaak gebeurt dit echter ook niet, zeker niet bij groepen die nog nooit met insignes gewerkt hebben. Hoe kan het werken met insignes dan toch gestimuleerd worden?

- Eén manier is al besproken, namelijk door van een uitreiking van een insigne een stimulerende gebeurtenis te maken.
- Op het eind van een thematische bijeenkomst kan leiding laten zien dat, als kinderen meer over het onderwerp willen weten, ze een insigne kunnen behalen. Dit werkt natuurlijk alleen als de leiding een hele leuke opkomst organiseert, waarbij zij of een deskundige het onderwerp met enthousiasme weten te presenteren.
- Kinderen die tijdens een bepaalde activiteit zeer enthousiast zijn, kunnen erop gewezen worden dat er ook een insigne over bestaat.

- Eén of meerdere opkomsten kunnen worden besteed aan de hobby's die de kinderen hebben. Vervolgens wordt uitgelegd dat er ook insignes bestaan die bij die hobby's passen. Het moet toch voor een welp dat als hobby tekenen heeft niet zo moeilijk zijn om het insigne kunstenaar te behalen.
- Als een groep nog nooit iets aan insignes gedaan heeft, dan kan het eerste insigne gezamenlijk worden behaald. Daarbij laat je vooral zien dat het werken aan een insigne heel erg leuk is.

2.3.3 Ondersteun interesse

De interesses van kinderen worden ondersteund door zoveel mogelijk kansen te bieden deze interesses uit te breiden. Dat kan door middel van het werken met thema's of projecten, het werken met insignes, bezoeken aan musea, etc. Bijvoorbeeld als een kind gek is van dinosaurussen, dan worden dinosaurussen in het themaverhaal verwerkt, wordt een film als Dinosaur of Jurassic Park (fictie) bekeken of worden dinosaurussen verwerkt in een project (feiten, bijvoorbeeld een bezoek aan een natuurmuseum). Als een kind dol is op muziek, kunnen (speelgoed)instrumenten worden gemaakt. Wanneer een kind van wetenschap houdt, worden onderzoeksdozen gemaakt of musea bezocht. Kinderen die hun interesses kunnen verkennen, zijn meer geneigd hun liefde voor leren levend te houden.

2.3.4 Verantwoordelijkheden geven

Help kind controle te krijgen over zijn handelen: kinderen zien een goede prestatie soms als iets wat buiten hun macht ligt. Wanneer ze succes hebben, ligt het volgens hen aan geluk of een andere externe factor. Deze houding geeft hen het gevoel dat inzet en inspanning zinloos zijn. Het aanmoedigen van hun inspanning kan helpen, maar deze kinderen moeten vooral leren begrijpen welke rol hun persoonlijke verantwoordelijkheid speelt in succes. Maak de jeugdleden medeverantwoordelijk voor het programma. Geef ze verantwoordelijkheden en taken op hun niveau (al is dat zorgen dat iedereen een beker krijgt tijdens een drinkpauze).

Maak een aantal 'klierende' jongeren of kinderen bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het goed verloop van een activiteit. ('Zorgen jullie er met zijn tweeën of drieën voor dat het spel leuk verloopt...'). Laat het aan een meer ervaren kind over om een minder ervaren iemand te begeleiden. Maak het probleem van een kind tot dat van de hele groep, bijvoorbeeld een kind dat niet zo snel is, of niet zo goed hoort, dit kun je bespreken in de groep en bedenken hoe je dit als groep op kunt lossen.

2.4 Kinderen met gedragsproblemen

We spreken van probleemgedrag als het gedrag van een kind of een groep kinderen een activiteit verstoort en als dit gedrag tevens moeilijk te veranderen is.

Een paar voorbeelden:

- Niet willen luisteren naar de leiding of dwars liggen.
- Voortdurend negatief aandacht trekken.
- Herhaald agressief gedrag.
- Teruggetrokken gedrag, verlegen, eenzaam.
- Chaotisch, hyperactief gedrag.
- Niet mee willen doen.
- Angstig gedrag.
- Pesten.
- Klikken, jokken, liegen.
- Grof taalgebruik.

Er is vastgesteld dat zo'n 10 tot 20% van de kinderen dat lid is van Scouting getypeerd wordt als kinderen met probleemgedrag. De meest voorkomende gedragsproblemen zijn:

- ADHD/druk.
- Agressie/moeilijk aanpassen aan de groep.
- Sociaal zwak/autistisch.
- Verstandelijke achterstand.

Het probleemgedrag bestaat voornamelijk uit extreem druk gedrag en niet luisteren. Dit probleemgedrag betekent een extra belasting voor de leiding die de kinderen moet begeleiden. De leiding krijgt daarom waar gewenst ook extra begeleiding aangeboden om hiermee om te kunnen gaan.

2.4.1 Achtergronden van probleemgedrag

Het is moeilijk, zo niet onmogelijk, om een oorzaak aan te geven van het probleemgedrag. Wel zijn er vaak factoren aan te geven die een rol spelen bij het ontstaan en voortbestaan van probleemgedrag:

- Spel, activiteit: onvoldoende gestructureerd, te moeilijk.
- Groep, leiding: de samenstelling van groep is ongeschikt, de leiding is niet capabel.
- Kind en zijn achtergrond: het kind heeft een verstandelijke achterstand, een emotionele stoornis, zijn motorisch niet sterk, heeft een sociaal probleem en leeftijdsspecifieke problemen (denk aan pubertijd). Met andere woorden, allerlei factoren met betrekking tot de leeftijdskenmerken.

2.4.2 Stappenplan: de aanpak van probleemgedrag

- Observeer het probleemgedrag. Vraag je af wat gebeurt en wat nu eigenlijk het probleem is. Wees daarbij objectief en berust je op vastgestelde feiten.
 - Wat is de situatie waarin zich het probleemgedrag voordoet? Wanneer gaat het fout? Zit er een patroon in? Maar let ook op de momenten dat het goed gaat.
 - Waar bestaat het gedrag uit?
 - Wat is het effect op jezelf en op de groep?
- Bedenk met je team wat het gewenste gedrag zou moeten zijn, zodat je weet waarnaar je toe werkt.
- Inventariseren van oplossingen: overleggen met het kind of de groep vergroot het gevoel dat ze serieus worden genomen. Ze leren oplossingen verzinnen en dragen mede verantwoordelijkheid voor de uitvoering hiervan.
- Strategie vaststellen. De strategie moet heel systematisch en consequent zijn. Het team moet het eens zijn over de aanpak, ieder leidinglid moet gelijk reageren. Maak goede afspraken en eventueel een taakverdeling. Maak altijd afspraken met het kind of de groep kinderen over de grenzen die je stelt, wat je doet als ze overschreden worden en over de versterkers voor gewenst gedrag. Vertel duidelijk wat je niet leuk vindt en vooral ook wat wel. Zeg niet 'je bent vervelend', maar zeg 'ik vind vervelend wat je doet'. Leg uit waarom je iets niet wilt. Leg uit wat het probleem is en waarom. Waarschijnlijk begrijpt het kind dat best, maar had het er nooit bij stil gestaan.
- Afspraken consequent doorvoeren.
- Aanpak evalueren. Stel duidelijke doelen vast en evalueer regelmatig. Heb geduld. Verwacht geen resultaten op korte termijn, het duurt soms wel een half jaar voor er duidelijk iets verbetert. Praat regelmatig met het probleemkind.
- Als het plan van aanpak niet slaagt, maak dan een nieuw. Een mogelijk plan kan zijn om met het kind, de ouders en de groepsraad te overleggen of het niet beter is dat het kind opstapt. Dit vooral als het belang van andere kinderen in het gedrang komt.

2.4.3 Pesten

Pesten is het langdurig uitoefenen van geestelijk of lichamelijk geweld door één persoon of een groep. Het is gericht tegen een eenling die niet in staat is zich te verdedigen. Pesten is een zwaar onderschat probleem. Eén op de twintig kinderen heeft dagelijks last van pesten. Het gebeurt het meest in groepen van zeven- tot dertienjarigen. Dit komt doordat het in deze leeftijdsfase erg belangrijk is om er bij te horen.

Bij pesten zijn drie rollen te onderscheiden. Er zijn kinderen die andere kinderen pesten, er zijn kinderen die gepest worden en er zijn kinderen die niet direct bij het pesten betrokken zijn. Kinderen beginnen met pesten om allerlei redenen. Het kan zijn dat ze indruk willen maken op andere kinderen, het kan ook zijn dat ze niet weten hoe ze op een positieve manier contact kunnen leggen. Pesten kan beginnen als een spelletje, als iets dat leuk is om te doen. Het gepeste kind voelt zich erg ongemakkelijk door het pesten. Het lukt hem niet om terug te plagen, een grapje te maken of onverschillig te blijven. Het kind reageert angstig en gaat soms huilen. Het pestende kind merkt dat het succes heeft en dat smaakt naar meer. Bewonderd door andere kinderen gaat hij door met uitschelden, afpakken of schoppen. Door het pesten, versterkt het kind zijn of haar plaats in de klas of het vriendengroepje. Na een tijdje wordt het een gewoonte om het slachtoffer te pesten zodra de gelegenheid zich voordoet.

Meestal hebben de pestende kinderen niet in de gaten hoe afschuwelijk het pesten is voor het gepeste kind. Terwijl het gepeste kind vreselijk bang is voor de pauze of niet de straat op durft te gaan, ziet de pester het nog steeds als een lolletje. Ook kinderen die niet direct bij het pesten zijn betrokken, spelen een rol doordat zij de gepeste kinderen niet steunen of de pester stoppen, zo kan de pester vrijelijk zijn gang gaan. Vaak versterken zij het succes van de pestende kinderen door op een afstandje toe te kijken en te lachen om wat er gebeurt.

Pesten heeft veel te maken met de verhoudingen binnen een groep. Daarom is het niet eenvoudig om er een eind aan te maken. Als de leerkracht schelden verbiedt, zoeken de kinderen andere manieren en andere momenten om te pesten. Aanpakken van het pestprobleem betekent meer dan verbieden alleen. Kinderen moeten leren om met elkaar om te gaan zonder de ander wezenlijk te kwetsen. Volwassenen (leerkrachten, begeleiders van clubs, ouders) kunnen hen daarbij helpen, bijvoorbeeld door samen met de kinderen oplossingen te zoeken en door duidelijke grenzen te stellen.

2.4.3.1 De gepeste kinderen

Iedereen loopt de kans gepest te worden. Sommige kinderen hebben alleen meer kans om gepest te worden dan andere kinderen. Dat kan met hun uiterlijk samenhangen, maar veel vaker heeft het te maken met hun gedrag, hun gevoelens en de manier waarop ze zich uiten. Bovendien worden kinderen pas gepest in situaties waarin pesters de kans krijgen om een slachtoffer te pakken te nemen, dus in onveilige situaties. Kinderen die gepest worden, doen vaak andere dingen dan de meeste leeftijdgenoten in hun omgeving. Ze zijn vaak onhandig in spel en sport. Aanleidingen genoeg om door anderen gepest te worden als die andere kinderen daar de kans voor krijgen. Veel kinderen die worden gepest, hebben moeite om zichzelf te verdedigen. Ze voelen zich machteloos tegenover de pestkoppen. Vaak zijn ze angstig en onzeker in een groep, ze durven niks te zeggen omdat ze bang zijn om uitgelachen te worden. Deze angst en onzekerheid worden versterkt door het pesten. Pesters hebben snel in de gaten welke kinderen gemakkelijk aan het huilen te brengen zijn. Gepeste kinderen voelen zich vaak eenzaam, hebben geen vrienden om mee te spelen. Soms kunnen ze beter met volwassenen opschieten dan met leeftijdgenoten.

2.4.3.2 Meelopers en de andere kinderen

De meeste kinderen zijn niet direct betrokken bij pesten. Sommigen kijken alleen toe, anderen doen af en toe mee. Dit zijn de meelopers. Er zijn kinderen die niet merken dat er gepest wordt of ze willen het niet weten. Meelopers zijn vaak bang om zelf slachtoffer te worden. Het kan ook zijn dat ze stoer gedrag interessant vinden en denken daardoor populair in een groep te worden. Meisjes doen nogal eens mee met pesten om een vriendin te kunnen houden. Doordat deze kinderen mee pesten met een groep, voelen ze zich niet zo erg verantwoordelijk voor wat er met pesten wordt uitgericht.

Hoewel deze kinderen geen actieve rol spelen bij het pesten, zijn zij medebepalend voor het voortduren van het pesten. Als de sfeer in een groep onveilig is, durven de andere kinderen het nauwelijks voor het gepeste kind op te nemen. Ze kunnen niet rekenen op de hulp van de leiding. Ze zijn bang om uitgelachen te worden en niet meer bij de groep te horen. De pestende kinderen voelen zich gesterkt door de zwijgende instemming van de toeschouwers.

Als andere kinderen het gepeste kind te hulp komen, of tegen de pester zeggen dat hij moet ophouden, verandert de situatie aanzienlijk. Het helpt als kinderen die minder betrokken zijn bij het pesten zelf, de leiding inlichten. Het pesten wordt dan minder vanzelfsprekend. In een groep met een veilige sfeer krijgen pesters weinig kans: andere kinderen komen het slachtoffer te hulp.

Er wordt wel eens beweerd dat elke groep een zondebok nodig heeft. Dat is niet waar. Zondebokken vind je in groepen waar wat mee aan de hand is en kan leiding onvoldoende begeleiding geeft. Het kan ook zijn dat er te veel nadruk ligt op presteren: de beste moeten zijn. Kinderen zijn daardoor voortdurend met elkaar in concurrentie. Ze werken bijna nooit samen. In zulke groepen hebben kinderen iemand nodig om hun onvrede op af te reageren. De begeleider of trainer doet er goed aan de saamhorigheid te bevorderen. Bijvoorbeeld door af en toe iets gezelligs te doen met de groep als geheel en door positieve opmerkingen te maken, ook over de kinderen die niet supergoed zijn.

Ook de ouders kunnen een belangrijke rol spelen. Ouders van kinderen die gepest worden en die dit probleem met de club willen bespreken, zijn emotioneel bij het onderwerp betrokken. Ouders van kinderen die niet direct bij het pesten zijn betrokken, kunnen meer afstand nemen. Daardoor zijn ze beter in staat om duidelijk te maken dat er iets aan het pesten gedaan moet worden. Dit is ook in het belang van hun eigen kind.

2.4.3.3 De pesters

Kinderen die pesten, zijn vaak de sterksten uit de groep. Ze gedragen zich agressiever en reageren eerder met geweld dan andere kinderen. Meestal doen ze ook agressief ten opzichte van de leiding of hun ouders. Deze kinderen hebben vaak gemeen dat ze zichzelf willen bewijzen. Dat doen ze ten koste van anderen. Ze zijn op zoek naar een eigen plek in de groep. Ze zijn bereid ten koste van het slachtoffer te bewijzen dat ze bij de groep horen.

Pesters lijken populair in een groep, maar zijn het uiteindelijk niet. De pester bezit onvoldoende sociale vaardigheden en kan zich in de groep alleen redden door stoer gedrag. Binnen de groep zijn ze vaak niet geliefd en staan ze geïsoleerd. Ze dwingen hun populariteit in de groep af door te laten zien hoe sterk ze zijn en wat ze allemaal durven. Via pesten lukt ze dat het makkelijkst: ze krijgen andere kinderen mee bij het te pakken nemen van een slachtoffer. En wie mee doet, loopt minder kans zelf slachtoffer te worden.

Pesters komen vaak heel zelfverzekerd over. Ze nemen het initiatief om de regels te overtreden, verzinnen hoe ze andere kinderen en leiding dwars kunnen zitten. Ze zijn er vaak goed in zichzelf 'uit

de problemen te praten'. Doorgaans voelen ze zich niet schuldig dat ze pesten, vooral als ze met een groepje zijn. Het slachtoffer zien ze als een stommeling die 'erom vraagt gepest te worden'. Pesten gebeurt meestal niet uit afkeer van het slachtoffer, maar het komt voort uit eigen onzekerheid, zwakheid en onmacht. Het is een must om bij de groep te horen. Met het pesten wordt de dader sterker en het slachtoffer zwakker.

Soms is een pestkop een kind dat in een andere situatie (bijvoorbeeld school of thuis) zelf gepest wordt. Om te voorkomen weer het mikpunt van pesten te worden, kan een kind zich bij Scouting agressief gaan opstellen.

Er lijken meer pestende jongens dan meisjes te zijn, maar waarschijnlijk is dat maar schijn. Meisjes pesten vaker op een subtiele manier. Ze pesten meer met woorden, maken geniepige opmerkingen of sluiten andere kinderen buiten. Waarschijnlijk wordt er door meisjes ook meer in kleine groepjes gepest. Uit onderzoek is minder bekend van pestende meisjes dan van jongens.

Een pestend kind dat zijn gang kan gaan, leert dat pesten de enige manier is om je in een groep te handhaven. Het leert niet om zijn agressie op een andere manier te uiten. Pesters kunnen lang last ondervinden van hun agressieve gedrag ten opzichte van anderen. Ze hebben bijvoorbeeld vaak moeite om vrienden te maken of te houden. Het tegengaan van pesten is daarom niet alleen van belang voor de slachtoffers. Het is ook goed voor de pesters, om hun kansen op een normale ontwikkeling zo groot mogelijk te maken.

2.4.3.4 De vijfsporenaanpak

Bij het bestrijden van pesten wordt meestal uitgegaan van de vijfsporenaanpak:

1. Steun bieden aan het kind dat gepest wordt: naar het kind luisteren en zijn probleem serieus nemen; met het kind overleggen over mogelijke oplossingen; samen met het kind werken aan oplossingen; zo nodig zorgen dat het kind deskundige hulp krijgt, bijvoorbeeld een sociale vaardigheidstraining.
2. Steun bieden aan het kind dat zelf pest: met het kind bespreken wat pesten voor een ander betekent. Het kind helpen om op een positieve manier relaties te onderhouden met andere kinderen. Het kind helpen om zich aan regels en afspraken te houden. Zo nodig zorgen dat het kind deskundige hulp krijgt, bijvoorbeeld een sociale vaardigheidstraining.
3. De middengroep betrekken bij de oplossingen van het pestprobleem: Met de kinderen praten over pesten en over hun eigen rol daarbij. Met de kinderen overleggen over mogelijke oplossingen en over wat ze zelf kunnen bijdragen aan die oplossingen. Samen met de kinderen werken aan oplossingen, waarbij ze zelf een actieve rol spelen.
4. De Scoutingvereniging steunen bij het aanpakken van het pesten: De leiding en de rest van de organisatie informatie geven over pesten als algemeen verschijnsel en over het aanpakken van pesten in de eigen groep. Werken aan het tot stand brengen van een algemeen beleid van de vereniging rond veiligheid en pesten waar de hele groep bij betrokken is.
5. De ouders steunen: Ouders die zich zorgen maken over pesten, serieus nemen. Informatie en advies geven over pesten en de manieren waarop pesten kan worden aangepakt. Door samenwerking met de vereniging en ouders kun je het pestprobleem aanpakken. Verwijs de ouders zo nodig door naar deskundige ondersteuning.

3 Werkvormen

3.1 Schema 1: het raamwerk van de training

Naam training:	Motivatietechnieken en groepsproces
Randvoorwaarden	
Tijd:	180 minuten
Omgeving accommodatie:	Binnen, lokaal, buiten, speelruimte
Doelgroep:	Leidinggevenden
Aantal deelnemers:	12-24
Aantal trainers:	2-4
Beginniveau deelnemers:	N.v.t.
Eindtermen deelnemers:	Volgens kwalificatiekaart
Overzicht van de inhoud:	Werkvorm 1: Leiderschapsstijlen Werkvorm 2: Rollenspelletjes Werkvorm 3: Probleemgedrag Werkvorm 4: Lieve Lita Werkvorm 5: Wat zou je doen
Documentatie:	Zie achtergrondinformatie
Materiaal:	Papier, pen, stiften, opdrachtenvel, etc.

3.2 Schema 2: het draaiboek

Tijd	Wat doe je en hoe	Waarom	Attent zijn op	Materiaal
0.00	Welkom en globale uitleg programma.	Mensen welkom heten, kader bieden.	Huisregels, aansluiten bij verwachtingen.	Programmaflap/sheet.
0.10	Werkvorm 1: Leiderschapsstijlen.	Oefenen met motiveren.		Opdrachten op papier.
0.55	Werkvorm 2: Rollenspelletjes.	Laten zien welk effect verschillende leiderschapsstijlen hebben.	Zorg dat de cursisten de rollen niet belachelijk maken.	Opdrachten en uitleg leiderschapsstijlen op papier.
1.15	Pauze			Koffie, thee, koekje.
1.30	Werkvorm 3: Probleemgedrag.	Ervaringen uitwisselen.	Het liefst eigen situaties, bij gebrek daaraan pas de situatiekaarten gebruiken.	Situatiekaarten.
2.20	Werkvorm 4: Lieve Lita óf Werkvorm 5: Wat zou je doen.	Ervaringen uitwisselen.		Situatiekaartjes.
2.50	Toets.	Testen of mensen het begrepen en onthouden hebben. Dit is tevens een manier het nogmaals te laten passeren.		Toets.
3.00	Afronding onderwerp.	Even kort terughalen wat er gedaan is. Evaluatie van aanpak.	Beeld dat mensen mee terugnemen naar de thuissituatie.	
	Einde.			

3.3 Beschrijving van de onderdelen

3.3.1 Werkvorm 1: Leiderschapsstijlen (45 min.)

Doel

De manier waarop je leiding geeft, hangt af van het doel dat je met de kinderen hebt en de situatie waarin je zit.

Methodiek

In vier groepjes worden de onderstaande opdrachten uitgevoerd. Er zijn twee verschillende situaties en twee manieren waarop de groep moeten worden aangestuurd.

Uitdelen opdracht op papier	5 min.
In het groepje nadenken over oplossingen	10 min.
Uitspelen van de situatie speurtocht	5 min x 2
Feedback situatie speurtocht	10 min.
Uitspelen situatie kleuren	5 min. x 2
Feedback situatie kleuren	10 min.

Opdracht speurtocht 1

Tijdens de gehele opkomst lopen jullie een speurtocht. De kinderen zijn in kleine groepjes onderweg en komen diverse posten tegen. Jij zit als leiding op een van die posten. Je merkt in het groepje dat er een kind is dat wat achter de rest aan sjokt en wat minder zin heeft.

Jij wilt dat het groepje op tijd terug is bij het clubgebouw, want anders moeten de andere kinderen wachten voor de sluiting en ook de ouders willen graag hun kinderen op tijd kunnen afhalen.

Bedenk op welke manier je dit zou aanpakken.

Speel zo dadelijk in vijf minuten uit hoe je er voor zorgt dat het hele groepje op tijd bij het clubgebouw komt. Verdeel de rollen vooraf.

Opdracht speurtocht 2

Tijdens de gehele opkomst lopen jullie een speurtocht. De kinderen zijn in kleine groepjes onderweg en komen diverse posten tegen. Jij zit als leiding op een van die posten. Je merkt in het groepje dat er een kind is dat wat achter de rest aan sjokt en wat minder zin heeft.

Jij wilt dat in het groepje in een goed sfeer is. Scouting is namelijk een sociale club en daarom doe je alles met elkaar en houd je rekening met elkaar.

Bedenk op welke manier je dit zou aanpakken.

Speel zo dadelijk in vijf minuten uit hoe je er voor zorgt dat het groepje in een goed harmonie bij het clubgebouw terugkomt. Verdeel de rollen vooraf.

Opdracht kleuren 1

Tijdens een opkomst gaan jullie met alle kinderen een tekening van Harry Potter maken. Iedereen zit in kleine groepjes bij elkaar te kleuren met kleurpotloden. In een van de groepjes wordt een kind onrustig en gaat met de potloden gooien.

Jij wilt dat het kind een mooie tekening maakt, want de tekening wordt gebruikt voor een ouderavond. Er moet in ieder geval van elk kind een tekening zijn waardoor alle ouders gemotiveerd zijn om te komen. Het kan toch niet zo zijn dat er van dit kind niets hangt.

Bedenk op welke manier je dit zou aanpakken.

Speel zo dadelijk in vijf minuten uit hoe je er voor zorgt dat dit kind een mooie tekening maakt. Verdeel de rollen vooraf.

Opdracht kleuren 2

Tijdens een opkomst gaan jullie met alle kinderen een tekening maken van Harry Potter. Iedereen zit in kleine groepjes bij elkaar te kleuren met kleurpotloden. In een van de groepjes wordt een kind onrustig en gaat met de potloden gooien.

Jij wilt dat het kind de rest niet stoort. Die zijn namelijk net zo lekker bezig. Of het kind nu een tekening maakt of niet, dat maakt je niet uit, zolang het kind de andere kinderen niet stoort, want die waren wel even toe aan een rustige activiteit na dat ruige spel van net.

Bedenk op welke manier je dit zou aanpakken.

Speel zo dadelijk in vijf minuten uit hoe je er voor zorgt dat dit niet de rest van de kinderen afleidt.

Verdeel de rollen vooraf.

3.3.2 Werkvorm 2: Rollenspelletjes (20 min.)

Doel

Leid(st)ers na laten denken over manieren van omgaan met kinderen.

Methode

In een rollenspel wordt een situatie geschetst, waarop de leider moet inspelen. Hij kiest daarbij één leiderschapstijl (laissez-fair, democratisch, autoritair), die er duidelijk uit moet komen. Deze situaties worden dan in de groep doorgesproken en becommentarieerd. Wat was het effect van de leiderschapstijl? Had een andere stijl meer effect gehad? Eventueel kan de optimale stijl worden uitgespeeld.

De cursusstaf speelt eventueel het eerste rollenspel. Daarna kunnen cursisten op individuele basis worden gevraagd de situaties uit te spelen. Ze krijgen dan een opdrachtkaartje met hun rol en wat ze moeten doen.

De leiderstypen moeten niet belachelijk worden gemaakt, de kinderen moeten realistisch reageren. Indien er bij de cursisten bruikbare situaties zijn zouden deze in de rollenspelen gebruikt kunnen worden. Pas hierbij wel een beetje op dat je mensen niet voor gek zet met zeer naar de persoon wijzende situaties.

Situaties

De uitleg (laissez-fair):

- Je bent leid(st)er, je gaat een tikspel uitleggen en je trekt je niets aan van de klierende kinderen. Het is niet erg genoeg dat het de rest stoort en als ze de uitleg niet begrijpen, worden ze snel getikt. Dat is dan een goeie les.
- Je bent kind, je bent aan het klieren en je trekt je absoluut niets aan van de leid(st)er. Het is niet erg genoeg dat het de ander stoort, maar je snapt ook niet wat de bedoeling is.
- Je bent kind, je staat naast een klierend kind en kan de leid(st)er niet meer volgen. Je snapt daardoor ook niet wat de bedoeling is.

Grimeren (autoritair):

- Je bent leid(st)er. Je gaat het blauwe-neuzen-spel uitleggen. Alle kinderen krijgen een blauwe neus. Of ze willen of niet. Men neme zo'n ettertje in de houdgreep en laat 'm ervaren dat het best leuk is.
- Je bent kind. Het blauwe-neuzen-spel wordt uitgelegd. Je vindt het heel erg leuk.

- Je bent kind. Het blauwe-neuzen-spel wordt uitgelegd. Je wilt per se geen blauwe neus. Dat wordt dus huilen.

De opstand (democratisch):

- Je bent leid(st)er. Je gaat een speurtocht uit leggen.
- Je bent kind. Je krijgt een speurtocht uitgelegd, maar je wilt voetballen.
- Je bent kind. Je krijgt een speurtocht uitgelegd en daar heb je veel zin in.

Sluiting (kies een stijl die je nog wilt oefenen):

- Je bent leid(st)er Je doet de sluiting en daarna moet nog even worden opgeruimd door een aantal kinderen.
- Je bent kind. Je bent aan de beurt om na de sluiting op te ruimen. De sluiting is geweest en je rent naar buiten waar je moeder op je wacht. Je gaat namelijk naar de speeltuin.
- Je bent kind. Je bent gelukkig niet aan de beurt om na de sluiting op te ruimen. De sluiting is geweest. Je rent naar buiten, maar je moeder is weer te laat met het ophalen.

3.3.3 Werkvorm 3: Probleemgedrag (50 min.)

Doel

Cursisten wisselen ervaring en informatie uit, kunnen elkaar ondersteunen en tips geven. De cursist krijgt inzicht in het effect van hun eigen handelen. De cursist krijgt gedragsalternatieven voor het omgaan met probleemgedrag.

Duur

50 minuten

Materiaal

- 4 series van x kaarten met situatieschetsen: de situatieschetsen zijn zo gemaakt dat de 4 reactiemogelijkheden op probleemgedrag van een kind evenredig aan bod kunnen komen.
- 4 keer 2 kaarten 'Wat zou u doen?'
- 4 speelborden met 4 reactiemogelijkheden:
 - Overzicht en regelmaat.
 - Haalbare eisen en duidelijke uitleg.
 - Steun en waardering.
- Eenvoudige regels en duidelijke grenzen.
- Tekst van de vraagkaart 'Wat zou u doen?'
 - Herken je deze situatie?
 - Wat is hier aan de hand?
 - Wat heeft dit kind volgens jou nodig?
- Kies uit de vier mogelijkheden op het speelbord:
 - Noem een aantal tips hoe je dit kind kunt helpen.

Werkwijze en verloop

De kaarten met situatieschetsen liggen in twee stapeltjes naast het speelbord waar de cursisten omheen zitten. Om de beurt pakt een cursist een kaart en leest de situatiebeschrijving voor. Daarna beantwoordt hij de eerste en tweede vraag van de vraagkaart. Bij de derde vraag kiest de cursist een reactie en legt de kaart met de situatieschets in het desbetreffende vakje. De cursist geeft tot slot

antwoord op de vierde vraag. Daarna volgen de andere cursisten met hun reactie en ontstaat er een discussie, eventueel met vragen zoals:

- Zou je nog een andere reactie kunnen geven en waarom?
- Welk effect heeft de reactie op het kind?
- Past de reactie bij de leeftijd van het kind?
- Wat voelt het kind? Wat voel je? Wat doet het je?

Tijdens de discussie en in de laatste 5 minuten noteert de gespreksleider samen met de cursisten een aantal vragen en een top 3 van tips met betrekking tot het omgaan met probleemgedrag. Is een situatieschets voldoende besproken, dan pakt een andere cursist de volgende kaart. Het is de bedoeling dat elke cursist aan de beurt komt om een kaart te pakken. Ga door tot de tijd om is. Mochten niet alle kaarten besproken zijn, dan wordt gelegenheid gegeven deze nog even te lezen.

Tekst situatieschetsen

Overzicht (structuur) en regelmaat:

- Bas kan tijdens het knutselen maar niet stil zitten. Hij zit te wiebelen op zijn stoel, pakt steeds een andere kleur stift en loopt vaak van tafel om van andere tafels wat te pakken. Rustig knutselen is er niet bij.
- Het is tijd om naar binnen te gaan voor de opening. Maar Peter rent nog lang buiten rond, gooit zijn jas onder de kapstok en moet nog snel naar het toilet. Peters opkomst begint zoals elke week vijf minuten later.
- Joke wil steeds vertellen over haar konijn en vraagt steeds jouwaandacht terwijl jullie bezig zijn met een activiteit.

Haalbare eisen en duidelijke uitleg

- Esmee vergeet altijd de helft van wat je haar vraagt. Laatst zei je nog; 'Pak even een bezem en veeg het lokaal en vraag Johan en Geert de bekers af te wassen'. Even later komt Geert naar je toe en vraagt wat hij moet doen.
- Richard is net van de bevers overgevlogen. Hij zit regelmatig alleen in een hoekje. Als er een spelletje wordt gedaan, wil hij vaak niet mee doen. Hij huilt snel als iets hem niet lukt.
- De kinderen krijgen op kamp tijdens een fietstocht allemaal patat. Je zegt tegen de kinderen dat ze een half uurtje rustig in het gras moeten gaan zitten tot de patat klaar is. Na vijf minuten beginnen de kinderen ongedurig te worden en worden ze luidruchtig en vervelend.

Steun en waardering

- Kim is motorisch en fysiek achter bij de andere kinderen. Ze wordt daar vaak mee gepest door de andere kinderen.
- Sjaakie heeft een explosief karakter. Hij is aan het voetballen met de andere kinderen. Plotseling gaat de bal door de ruit. Boos loop je naar buiten en kijkt Sjaakie aan. Maar voor dat je iets kunt zeggen, roept hij: 'Zie je wel, ik krijg altijd de schuld. Nooit doe ik iets goed!'
- Linda kan nooit op haar beurt wachten, ze is altijd haantje de voorste. Ze heeft vaak ruzie met de andere kinderen, daardoor staat ze bijna altijd alleen.
- John pest voortdurend de andere kinderen. Soms doet hij hen zelfs pijn. Als je er iets van zegt, roept John: 'Kan me toch niets schelen, ik vind je toch een klootzak'.
- Merel is een heel rustig kind. Ze vertelt nooit iets uit zichzelf. Je merkt haar nauwelijks op tijdens de opkomst. Als ze buiten spelen met de bal laat ze zich de bal makkelijk afpakken.

Eenvoudige regels en duidelijke grenzen

- Tijdens de bijeenkomsten mag niet worden gescholden. Maar Berend trekt zich daar niets van aan. Je hebt er al vaak wat van gezegd. De ene keer stuur je hem naar de gang. De andere keer laat je het bij twee waarschuwingen, ook al gaat hij door.
- De welpen weten precies wat ze aan Akela kunnen vragen en wat aan Baloe. Want wat van de een niet mag, mag van de ander wel.
- Jeroen gooit zijn jas nadat hij hem heeft uitgetrokken altijd zomaar ergens neer. Hij wil nooit helpen bij het opruimen en rent bij speurtochten altijd weg van de groep.

Tips voor de gespreksleider

- Leg uit wat de bedoeling is: de cursisten krijgen de gelegenheid om op elkaar te reageren en hun praktijkervaringen aan elkaar door te geven. De gespreksleider bewaakt de spelregels en de tijd en zorgt ervoor dat vragen en tips beknopt genoteerd worden ten behoeve van de nabespreking.
- Leg de spelregels uit.
- Vermijd discussies over goed of fout opvoedingsgedrag: ieder heeft recht op een eigen mening.
- Vat tussendoor en na afloop de discussie samen.

3.3.4 Werkvorm 4: Lieve Lita (30 min.)

Elke deelnemer schrijft een probleem op uit de praktijk. De brieven worden gericht aan 'Lieve Lita'. Vervolgens worden de brieven naar rechts doorgegeven. Iedereen beantwoordt de brief als zijnde 'Lieve Lita'. Houd zo vervolgens nog twee antwoordronden. Dan gaat de brief terug naar de afzender. De antwoorden worden voorgelezen, en de brieven schrijver geeft aan wat naar zijn inzicht de beste oplossing is. Zorg dat bij elk groepje een trainer aanwezig is die het gesprek kan begeleiden en informatie kan inbrengen.

3.3.5 Werkvorm 5: Wat zou je doen-spel (30 min.)

De deelnemers worden opgedeeld in subgroepen. Elke subgroep ontvangt een stapel kaartjes, waarop telkens een situatie staat beschreven. Bij iedere situatie stellen de deelnemers zichzelf of elkaar de volgende vragen, zo mogelijk in discussievorm:

- Wat is je houding?
- Wat doe je?
- Waarom op die manier?

Voorbeelden

- Een van de kinderen zit negen van de tien keer te klieren. Tijdens een voorbereiding rijst de vraag of je dit kind naar huis mag sturen.
- Je bent leider en je merkt dat je geen orde kunt houden.
- Iemand van de leiding heeft ook eigen kinderen binnen de horde. Deze kinderen voelen zich vaak meer dan de andere kinderen. Ze denken ook meer te kunnen maken tegenover de rest van de leiding.
- Je merkt al een tijdje dat je met Rogier weinig contact hebt. Je denkt eerst dat 'jullie elkaar gewoon niet liggen'. Toch vraag je het voor alle zekerheid aan de medeleiding. Ook zij hebben weinig contact met Rogier.
- Op de afgelopen opkomst heb je Piet gestraft, omdat hij heel vervelend was. Bij de volgende opkomst hoor je van een vriendje, dat Piet twee keer niet naar de opkomst mag komen. Dit in verband met de straf naar aanleiding van z'n vervelende gedrag bij Scouting.

-
- Je draait al een tijdje mee als leiding in een groep. Je vindt het erg leuk, maar je ergert je mateloos aan de vele ruzies tussen de kinderen onderling.
 - Een van je medeleiders is erg streng naar de kinderen toe. Deze leider staat boven de jongens en meisjes, en eist volledige gehoorzaamheid. Dit komt volgens jou de sfeer en het vertrouwen niet ten goede.
 - Marietje is een heel druk kind. Een medeleider wil haar laten overvliegen. Marietje heeft nog niet de leeftijd ervoor en ze is er ook nog niet aan toe.
 - Eén van de kinderen komt een bal halen om op het gras mee te spelen. Je hebt zo je bedenkingen, maar het kind zegt dat het mag van je medeleider. Later blijkt dit helemaal niet zo te zijn.

Je bent leider van een gemengde groep met achttien jongens en vijf meisjes. Jij vindt deze verhouding erg scheef. In een teamoverleg bespreken jullie of de interesses en manieren van doen van de meisjes nu verschillen van die van jongens.

4 Toets

4.1 Toetscriteria

Na het doorlopen van deze module:

- ken je de motivatiefactoren;
- ken je het progressiesysteem van je eigen leeftijdsgroep;
- kun je deze in relatie brengen met competentieontwikkeling;
- ondersteunend beoordelen van insignes en relatie tot motivatiefactoren.

4.2 Uitleg toetsvorm

Opdracht A: bereid samen met je groepsleden het rollenspel voor. Denk goed na over welk proces er zich afspeelt en welke motivatietechniek je hiervoor gaat inzetten. Jullie zullen met behulp van een observatieformulier worden beoordeeld door een ander subgroepje en door één van de trainers.

Opdracht B: De subgroepen die elkaar zojuist beoordeeld hebben, worden samengevoegd. Om de beurt pakken de deelnemers een situatiekaartje van de stapel. De betreffende deelnemer beantwoordt de volgende vragen: Wat is je houding? Wat doe je? Waarom op die manier? De trainer beoordeelt de inhoud met behulp van hetzelfde observatieformulier als zojuist.

4.3 Antwoordmodel/beoordelingsformulier